

Norbert Schwontkowski in Kunstmuseum

Ons kosmische leven is een farce

Door Hendrik van Leeuwen

RECENSIE

Beschouw het maar als huiswerk: spreek de naam Norbert Schwontkowski ettelijke malen hardop uit, zodat de tong eraan went dat hij op reis moet, oostwaarts en terug naar de tijd dat de grens tussen Duitsland en Polen nog niet bestond. Als je dan kort na een verwoestende oorlog geboren wordt als nazaat van migranten, kan je naam ontheemd klinken. Wellicht was Norbert Schwontkowski (1949-2013) daarom wel zo honkvast. Bremen was zijn levenslange haven.

Zo'n plaatsbepaling zegt echter weinig over de verhouding tussen lichaam en geest. De fysieke noodzaak om ergens het dagelijks brood te verdienen, kan haaks staan op de immateriële behoeftes van het rusteloze brein. De in zichzelf gekeerde Schwontkowski, die wel een dochter verwekte maar nooit een vaste relatie aanging, was altijd en overal op reis in zijn hoofd. Hij noteerde al zijn bevindingen in handzame notitieboekjes. Honderden exemplaren liet hij na, allemaal netjes opgeborgen in een oranje reiskoffer, die hij regelmatig opende om te herzien wat hem eerder ingevallen was.

Ook toen hij op latere leeftijd doorbrak en eindelijk genoeg geld verdiende om manshoge schilderijen te maken, bleven de met een sterretje gemarkeerde schetsjes en filosofische noties zijn ankerpunt. Het Kunstmuseum wijdt een hele tussenzaal aan dit levenslange bronnenonderzoek op 'mobieltesformaat'. Hoofd tentoonstellingen Daniel Koep is er diep ingedoken, wat het begrip voor de cartooneske kant van Schwontkowski zeker ten goede komt. Zijn melancholische spotprenten in verf komen regelrecht voort uit de tekeningetjes die hij opdiepte in de grotten en spelonken van de geest. Toch is dat maar één aspect van het werk. Er hangt een waas van geheimzinnigheid omheen waar je niet snel de vinger op legt.

Detective

Op de kaft van de catalogus staat een duistere figuur afgebeeld. Hij draagt slobberige kleren en kijkt argwanend om. Daar zweven de naam - Norbert Schwontkowski - en de titel - Some of My Secrets - als losse papierenknipsers door de lucht. Omdat er een ouderwetse schrijfmachine is gebruikt en de o-toets is dichtgelopen, is de herkomst wellicht te achterhalen, maar over welke geheimen gaat het? Waar staat deze non-descripte figuur op te wachten? Wat bevat de juten zak, naast hem op de grond? Is dat zijn gereedschap? De buit wellicht? Op de achterkant van de catalogus, waar het schilderij verdergaat, worden de vragen alleen maar groter. Twee koplampen priemen door het duister en komen gevaarlijk dichtbij, maar het naderende voertuig is nog niet te onderscheiden.

Het gebeurt niet vaak dat de vormgeving van een catalogus zo goed aansluit

bij de sfeer van een kunstenaar. Er gaat niets boven de lijfelijke confrontatie met een schilderij, dus ga vooral kijken zodra de viruswaakzaamheid het toestaat, maar de beeldraadsels van Schwontkowski blijven ook 'als plaatje' behoorlijk overeind. De reproductie van zijn modderige aardkleuren luistert niet zo nauw, het oog gaat als vanzelf in nachtstand en zoekt houvast bij licht en donker, hoewel we beter kunnen spreken van gebrek aan licht. Alsof je in toenemende duisternis de weg zoekt op onbekend terrein, zo klampt het oog zich vast aan de koelkast die in het holst van de nacht wordt geopend, aan een armetierig peertje aan het plafond, aan de bliksem die de wereld minder dan een tel verlicht met een krankzinnige vuurwerkshow.

In toom

Schwontkowski is thuis in de wereld van nachtuilen met zijn zoemende stiltte van eenzaamheid. Hij maakt ons telkens weer wakker op een ongemakkelijk moment.

Om misverstanden te voorkomen, er hangt geen depressieve sfeer in zijn werk. De zwaarte wordt door zelfspot en subtiele humor prachtig in toom gehouden. Hij herinnert ons pijnlijk aan de tragiek die de Russische schrijver Vladimir Nabokov zo treffend verwoordde: 'Het leven is een lichtflits tussen twee duisternissen.' Voordat je iets van het bestaan begint te snappen, is het alweer voorbij. Schwontkowski heeft weinig fiducia in de kerken die al eeuwenlang meer duiding trachten te geven. Hij voorziet het archetypische godshuis van het woord KINO (bioscoop). Nog minder heeft hij op met de heroïsche Hollywood-versies om onze nietige positie in een onmetelijke ruimte van betekenis te voorzien. OUTER SPACE, BIG BANG, ZENIT: de neonreclames verdringen elkaar op Broadway. Zingeving is omgezet in entertainment. Het is een van de schaarse schilderijen waarin kleur een prominente rol speelt en Schwontkowski steekt er schaterlachend de draak mee. Ons kosmische leven is een farce.

Boeddhisme

Maar een nihilist was hij niet. Naar verluidd, kwam hij tot rust in Azië en voelde hij zich thuis bij het boeddhisme, dat zonder te (ver)oordelen naar het menselijke bedrijf kijkt. Schwontkowski ontrok zich ook geenszins aan de neiging om een diepere zin te ontdekken. De grauwe brij die op veel schilderijen als ondergrond fungeert, bestaat niet alleen uit verf. Zoals de oude alchemisten spreekwoordelijk naar goud zochten, zo voegde hij chemische stoffen aan de verf toe, die vaak nog heel lang doorwerken. Zijn schilderijen worden verkocht met de disclaimer dat een doek er over tien jaar heel anders uit kan zien. Niets is voor eeuwig, wil Norbert Schwontkowski maar zeggen.

*Norbert Schwontkowski - Iedereen wil naar huis', t/m zondag 24 januari 2021, Kunstmuseum Den Haag. Meer informatie www.kunstmuseum.nl

Norbert Schwontkowski, 'EAST CITY 2011'. | Nalatenschap Norbert Schwontkowski

Norbert Schwontkowski, 'Elektriciteit', 2007. | Particuliere collectie

Norbert Schwontkowski, 'The Call (De laatste schreeuw)', 2007. | Particuliere collectie

Norbert Schwontkowski, 'Bosch (De kou van het heelaal)', 2006. | Kunsthalle zu Kiel

De zwaarte wordt door zelfspot en subtiele humor prachtig in toom gehouden